

da ga je potrebno implementirati spojem institucija na vrhu koje potiču eksperimentiranje te načela provjera i ravnoteža (str. 140-152). U tom kontekstu smatra potrebnim odgovoriti na kritike skeptika koji brane elitističku koncepciju demokracije (str. 154-156). Ključni argument u prilog tome prva je iznijela Hélène Landemore pozivajući se na teorem *Diversity Trumps Ability*. Ona tvrdi da su politički problemi suviše složeni da bi se mogli unaprijed odabrati odgovarajući ljudi za njihovo rješavanje, pa je potrebno uključiti što više različitih pojedinaca (str. 156-159). Benson, iako kritizira elitiste, osporava navedeni teorem jer drži da, zbog toga što je proces odlučivanja koji uključuje različite pojedince nesavršen, to ne može biti glavni razlog za odbacivanje elitističkih argumenata (str. 165-171). Što može?

Prema Bensonu, odgovor leži u motivaciji. Naime, on sugerira da demokracija najbolje rješava problem motivacije aktera, odnosno daje najbolji odgovor na vječno pitanje: kako osigurati da se donositelji odluka zalažu za opće dobro (str. 179)? Demokracija najbolje funkcionira zahvaljujući dvama mehanizmima: prvi su mehanizam izbori, koji snažno motiviraju političare da ne donose odluke koje su loše po birače, ali unatoč svojoj “protektivnoj vrijednosti” imaju ograničenu “proaktivnu vrijednost” – to jest, ne postoji jamstvo da će političari donositi odluke koje su dobre za birače (str. 183-189). Skepticima koji zbog toga zagovaraju meritokraciju ili epistokraciju autor odmah odgovara da ti pristupi umanjuju protektivnu vrijednost sustava (str. 189-202). Kao rješenje toga problema navodi drugi mehanizam: nasumično biranje (*sortition*) malih skupina građana koje bi uz trajne institucije tvorile

kratkotrajne deliberativne skupštine za rješavanje pojedinačnih problema (str. 205-220). Članovi bi primali novčanu naknadu, a skupštine bi se sazivale za dvije svrhe: 1) razmatranje zakona koje donesu izabrani akteri ili 2) razmatranje građanskih inicijativa (str. 219-220). Zaključno, Benson smatra da inteligentan demokratski sustav ne može ulogu građana ograničiti na puko glasovanje, već im mora omogućiti daljnju participaciju na osnovi sudjelovanja u odlučivanju (str. 233). Stoga vjeruje da će boljitku demokracije najviše pridonijeti upravo dijalog s onima koji je najviše kritiziraju (str. 238).

Marin Smolić
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu

Prikaz

Mark Goldie (ur.)
The Correspondence of John
Locke, Vol. IX: Supplement

Clarendon Press, Oxford, 2023., 535 str.

Sačuvana prepiska engleskog filozofa Johna Lockeja jedan je od opširnijih anglofonskih izvora takve vrste iz druge polovice 17. i početka 18. stoljeća. Čitateljskoj je publici bila toliko zanimljiva da su dijelovi korespondencije s pojedincima bili objavljeni za Lockeova života i odmah nakon njegove smrti. Na prvome mjestu radi se o korespondenciji s Williamom Mo-

lyneuxom, ali i Lockeova pisma Edwardu Clarkeu objavljena su već 1693. u knjizi pod naslovom *Some Thoughts Concerning Education*. No cjelokupna Lockeova korespondencija sakupljena je, priređena i objavljena tek u okviru Clarendonova izdanja djela Johna Locke, točnije u osmosvečanom izdanju korespondencije (Clarendon Press, 1976-1989) novozelandskog povjesničara Esmonda Samuela de Beera, koji je tome projektu posvetio dobar dio života i odradio ga toliko pedantno da su za ovaj dopunski svezak korespondencije preostali tek rijetki izvori. Urednik ovoga sveska Mark Goldie, profesor emeritus intelektualne povijesti sa Sveučilišta u Cambridgeu i afirmirani istraživač Lockeove političke misli, nakon zahvala ("Acknowledgments", str. v-vi) i konvencija ("Conventions", str. x-xi) započinje svoj uvod ("Introduction", str. xii-lxiii) osvrtom na De Beerovu osebnost. Iz uvoda se potom saznaje da ovaj dopunski svezak korespondencije donosi novootkrivena Lockeova pisma, novu građu povezanu s već poznatim pismima te brojne izvore korespondencijske prirode, poput posveta tiskanih u knjigama i pisma trećih strana, koje je De Beer izostavio. Dopunski svezak donosi ukupno 270 dokumenata, uključujući 90 novootkrivenih Lockeovih pisama ili pisama upućenih njemu.

Najviše je novootkrivenih pisama iz ostavštine spomenutog Lockeova prijatelja i parlamentarnog zastupnika Clarkea koja se danas čuva u Tauntonu, potom iz dviju arhivskih zbirki u Winchesteru. Od vremena kada je De Beer priređivao svoje izdanje pronađeno je i dosta izvornih pisama koja su njemu bila dostupna samo

u kasnijim prijepisima, odnosno publikacijama. Najvažnije takvo otkriće su izvorna Lockeova pisma spomenutom irskom znanstveniku Molyneuxu koja se danas čuvaju u Knjižnici Kerpeles u Santa Barbari u SAD-u i koja sadrže dosad nepoznate odlomke privatne naravi (umjesto ponovnog tiskanja cijelih pisama, u ovome svesku tiskani su samo ti nepoznati dijelovi, uz bilješke o odstupanjima od izvornika). Locke je, zbog brojnih dužnosti koje je obavljao, primao i pisao određeni broj formalnih pisama. U ovaj svezak uključena su samo neka od njih, ali uvršten je veći broj (79) pisama trećih strana koja se u značajnijoj mjeri odnose na Locke. Na kraju uvoda raspravlja se o izgubljenim Lockeovim pismima i trenutnom stanju historiografije u pogledu izdanja korespondencije drugih autora, tadašnjem učenom svijetu, tj. "Republici pisama" (*Republic of Letters*), i sâmoj prepisci kao formi komuniciranja.

Pisma su priređena i pobrojana u skladu s De Beerovim izdanjem, naime uz regeste i znanstveni aparat, ona na latinskom i nizozemskom prevedena su na engleski, a pisma na francuskom tiskana su samo u izvorniku. U dodacima ("Appendices", str. 401-434) prvo se donose "pisma nadzora", odnosno izvještaji pojedinaca vlastima o Locke u bliskome suradniku vođe vigočaca, prvoga grofa Shaftesburyja, u prvoj polovici 1680-ih, odnosno za vrijeme i nakon Shaftesburyjeve zavjere protiv kralja Karla II. Stuarta i njegova brata Jakova. Potom se donose Lockeovi ugovori s izdavačima i konačno dva krivotvorena pisma o tobožnjem Lockeovu afirmativnom odnosu prema slobodnom zidarstvu i kvekerima. Nakon dodataka slijede ko-

risne tablice, tj. “kalendari” (“Calendars”, str. 435-520) koji prikazuju cjelokupnu Lockeovu korespondenciju statistički razvrstanu po godinama, adresama i korespondentima, zatim kalendari dokumenata i priloga pismima, korespondenata i njihova statusa te druge tablice. Svezak zaključuju kazalo imena i kazalo Lockeovih djela. Što se tiče fizičkih svojstava knjige, uvez je lijep i tvrd, ali su pozlaćena slova na hrptu izuzetno sitna, a prednja korica loše je povezana s knjižnim blokom tako da se dio predlista zalijepljenog na koricu neprirodno lomi prilikom otvaranja knjige.

Zaključno se može ustvrditi da će ovaj dopunski svezak korespondencije, iako ne donosi bitna nova otkrića koja bi promijenila ustaljenu sliku o Lockeu, biti dragocjen zahvaljujući tome što nadopunjuje dosadašnju literaturu te ispravlja neke pojedinosti ne samo u pogledu njegove korespondencije već i u pogledu njegova života i djela.

*Matko Globačnik
Centar za inovativne studije
Filozofskog fakulteta,
Sveučilište u Zagrebu*

Prikaz

Davor Ivo Stier
**Izlaz iz periferije:
Ogled o Hrvatskoj u novome
međunarodnom poretku**

TIM Press, Zagreb, 2023., 143 str.

Međunarodni odnosi konstantno se mijenjaju. No tijekom povijesti ključni događaji rezultirali su lomovima u međunarodnoj sferi koji su znatno narušili dotadašnji odnos snaga i uspostavili novi. U takve događaje možemo uvrstiti Prvi i Drugi svjetski rat, hladnoratovsku podjelu svijeta na dva ideološka bloka ili teroristički napad na SAD koji se dogodio 11. rujna 2001. Najnoviji događaj koji možemo svrstati u tu kategoriju jest rat u Ukrajini koji su započele ruske snage u veljači 2022. Hrvatska prvi put dočekuje takav lom u međunarodnim odnosima kao punopravna članica dvaju velikih međunarodnih organizacija – Europske unije i NATO-a. Davor Ivo Stier u svojoj knjizi *Izlaz iz periferije* donosi pregled povijesnih lomova u međunarodnim odnosima i ulogu Hrvatske u njima – te daje preporuku kako bi se Hrvatska trebala pozicionirati u novim okolnostima da ne bi ostala na periferiji zbivanja.

U prvom poglavlju, naslovljenom “Hrvatska i međunarodni poredak” Stier navodi da je Hrvatska stekla neovisnost u trenutku međunarodnih promjena te da se trenutačno odvija novo preslagivanje snaga na međunarodnoj sceni. Donosi prikaz